

O`SIMLIK DUNYOSIGA ANTROPOGEN TA`SIR XAMDA UNING EKOLOGIK OQIBATLARI

G`.M.Mahkamov

Qo`qon Davlat pedagogika instituti

Annotasiya

Ushbu maqolada o`simliklar dunyosida antropogen ta`sir, inson va tabiat o`rtasidagi mutanosiblikning buzilishi oldini olish. O`zbekistonning o`rmon fondi va o`simliklarning himoyasi to`g`risida, Osimliklarning muhofaza qilish aks etirilgan

Kalit so`zlar kislorod, harorat, o`rmon, yong`in, dorivor, bo`yoqdor,

Inson va tabiat o`rtasidagi mutanosiblikning buzilishi oqibatida erning bir xududida xavo harorati keskin kutarilib ketgan bulsa, ayrim xududlarni sovuk iklim uz domiga tortmokda. Eng yomoni, inson yashashi uchun zarur buladigan kislorod mikdoridagi zararli unsurlar ulushi yil sayin ortib bormokda. Bu xolatni nabotot olamining nnkirozga yuz tutayotganligi bilan izoxlash mumkin. Kislorod «ishlab chikish» uchun yaratilgan dov-daraxtlarning ayovsiz kirkib tashlanishi, urmonlarda sodir bo`layotgan ulkan yonginlar oqibatida sayyoramizda 100 yil avvalgi 7,2 milliard gektar o`rmondan Xozir 4,1 milliard gektari qolganligi xam fikrimizning to`griligini ko`rsatadi.

-Insoniyat hayoti ming yillar osha o`simliklar olami bilan chambarchas boglik bulib kelgan. Boshqacha qilib aytganda, inson xayotini er, suv. tabiat va undagi o`simlik va xayvonot olamidan ayro tasavvur etish mushkul. Birgina o`simliklar dunyosiga atroflicha nazar tashlasak, undagi tabiat va jamiyat xayotining nakadar uzviy bog`langanligini ko`ramiz.

Goxo-goxida matbuot saxifalari. tele-radio to`lqinlari orqali qurrai **zaminimizning u yoki bu mintaqasida** o`rmon yong`ini yuz berganligidan boxabar bo`lamiz. Bu yong`inlar o`ta qurg`oqchilik, yashin tushishi yoki odamlarning e`tiborsizligi xamda extiyotsizligi sababli yuz berganligini kuramiz. Ma`lumotlarga qaraganda, sodir bo`lgan yong`inlarning 99 foizi bevosita insoniyatning faoliyati tufayli, atigi 1 foizigina tabiiy ofatlar sababli kelib chiqar ekan. Yong`inlar oqibatida xar yili er yuzidagi minglab o`rmonlar kulga aylanmokda. Bu esa o`sha mintakada o`simlik va hayvonot dunyosining ko`plab turlari yuqolib ketishiga sabab bo`lmoqda

Oʻrmonlardagi yongʻin tufayli butun tabiat, qolaversa, insoniyat katta zarar koʻradi. Yongʻin oʻrmonni kulga aylantiribgina qolmasdan, undan ajralib chiqadigan kislorod miqdorining keskin kamayishiga, tuproq tarkibining buzilishiga, foydali xashoratlar va mikroorganizmlarning yoʻqolib ketishiga olib keladi. Olimlarning taʼkidlashicha, dunyoda har yili oʻrmon yongʻinlarni oqibatida ikki million tonnadan ortiq organik modda yoʻq boʻlib ketadi¹.

Maʼlumotlarga **qaraganda**, 1 gektar maydondagi daraxtzor 54 tonna chang, 5 tonna is gazini ushlab qolib. xavoning zararli mikroflora bilan toʻyinishini 40-50 foizga kamaytiradi. Oʻzbek xalqining dunyo axli xavas qilsa arzigulik odati bor: xonadonida chaqaloq tugilsa daraxt ekadi, bir daraxtni kesganda uning oʻrniga oʻnlab koʻchatlar oʻtkazadi, tashlandiq, xosil olish murakkab boʻlgan maydonchalarga. xususan, koʻcha yuzasiga, xovlining tevarak atrofnga mevali va manzarali daraxt koʻchatlarini ekadi. SHu bois dunyo shaxarlarinnng xavosi zaxarli boʻlishi odat tusiga kirgan bir paytda, Toshkent, Samarqand, Qarshi singari zamonavny shaxarlarimizda toza xavo xukmron. Umuman olganda, tabiat xilma-xilligini asrash, daraxt ekish va parvarishlash borasida Oʻzbekistonda boʻy tajriba toʻplangan. 2022 yilning baxorida xam mustakilligimiznnng 31 yilligi munosabati bilan xar bir kishi boshiga 20 tupdan mevali va manzarali daraxt kuchatlarini oʻtkazish tashabbusi ilgari surildi va millionlab dov-daraxtlar ekildi.

Qisqacha kilib aytganda, butun dunyoviy bioxilma-xillnknng buzilishni avjiga chiqdi, bu esa insoniyatni ulkan xalokatlarga olib keladi. Tegishli materiallar, raqam va faktlarni taxlil qilgan xolda shuni aytish mumknki, bioxilma-xillnknng buzilishiga quyidagi omillar asosiy sabab boʻlmokda:

1. Tabiiylikning yoʻqolishi;
2. Begona oʻtlarning nixoyatda katta xududga yoyilishi;
3. Atrof-muxntning ifloslanishi,
4. Global iqlim oʻzgarnshi;
5. CHoʻllanish darajasining oshib borishi;
6. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanmaslik.
7. Tabiiylikning yoʻqolishi;
8. Begona oʻtlarning nixoyatda katta xududga yoyilishi;
9. Atrof-muxntning ifloslanishi,
10. Global iqlim oʻzgarnshi;
11. CHoʻllanish darajasining oshib borishi;

12. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanmaslik.

Ilmiy ma'lumotlarga ko'ra, sayyoramizda o'simliklarning 500 mingdan ziyodroq, turi o'sadi. SHulardan hozir inson faoliyatida 6 ming turi foydalaniladi. Jumladan, respublikamizda 4200(4148)ta usimlik turi mavjud bulib, ulardan 577 tasi dorivor, 103 tasi buyoqdor, 560 tasi efir-moyli o'simliklar hisoblanadi. O'rmonlarning yalpi maydoni 4.06 mlrd gektarni tashkil etadi. Bu maydonlar xududiy jixatdan notekis taqsimlangan.

Er yuzasining o'simliklarga boy maydonlari, ya'ni o'rmonlar, yaylov-o'tlovlar so'nggi davrlarda xalq xujaligining turli ehtiyojlarini qondirish maqsadida nooqilona, ba'zan esa shafqatsizlarcha foydalanildi. Natijada, bepoyon maydonlardagi tuproq, suv va hayvonotlar o'zining tabiiy qalqoni, himoyachisi, yashash makoni va vositasidan mahrum bo'ldilar, tabiatning ekologik muvozanati izidan chikdi. Insoniyat o'zi uchun qimmatli xom ashyo boyligining bir qismini yo'qotdi va hal etilishi mushkul bo'lgan ekologik tangliklarga duchor bo'ldi. Ilmiy ma'lumotlarga qaraganda, sayyoramizdagi o'rmonlar bundan 1,5 ming yil avval quruqlikning 47% ni qoplagan bo'lsa, hozirga kelib bu ko'rsatkich 27% ga tushib qoldi. Ko'pchilik mamlakatlarda xom ashyo qurilish materiallari olish, sanoat va fuqaro inshootlari qurish maqsadida yirik o'rmonzorlar kesib yuborilmoqda, yaylov-o'tloqlar toptalmoqda. Buning ustiga, sanoat korxonalaridan, transport vositalaridan chiqarilayotgan turli chiqindilar bilan atrof-tabiiy muhitning ifloslanishi juda ko'plab qimmatli va noyob o'simliklarni kamayib, hosuldorligining pasayib ketishiga sabab bulmoqda.

O'simliklarni muxofazalash atrof-muxitni muxofazalashga oid chora-tadbirlar majmuasidagi markaziy masalalardan biri bo'lib, uni bir-biri bilan bog'liq yo'nalishlarda amalga oshirish zarur.

Foydalangan adabiyotlar

1. Ergashev A. Umumiy ekologiya.- T.: "O.,zbekiston", 2003.
2. .O.,zbekiston Respublikasi Qizil kitobi / Krasnaya kniga Respubliki Uzbekistan, 2-t. - T.: "Chinor ENK", 200

3. Jaloldinovich, Isomiddinov Zokirjon. "Absolution Capacity of Irrigated Gray-Brown Fulvous Soils." *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES*. Vol. 2. 2021.
4. Tuychibaevich, Murodjon Isagaliev, and Isomiddinov Zokirjon Jaloldinovich. "BIOGEOCHEMISTRY OF THE ONION (*Allium cepa* L.) IN IRRIGATED SOILS." *Journal of Natural Remedies* 21.12 (2) (2021): 9-17.
5. Mashxura, M., & Siddiqov, I. M. Z. (2023). Effects of the Flipped Classroom in Teaching Computer Graphics. *Eurasian Research Bulletin*, 16, 119-123.
6. Siddiqov, I. M. (2023). SCRIBING-KELAJAK TEXNOLOGIYASI. *Talqin va tadqiqotlar*, 1(1).
7. Melikuzievich, S. I. (2022). Providing The Integration of Modern Pedagogical and Information-Communication Technologies in Higher Education. *Texas Journal of Engineering and Technology*, 15, 103-106. Melikuzievich, S. I. (2022). AN EFFECTIVE WAY TO PRESENT EDUCATIONAL MATERIALS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 224-229.
8. Meliqo'ziyevich, S. I. (2022). UMUMIY O 'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O 'QITISHDA RIVOJLANTIRUVCHI TEXNOLOGIYALAR. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(19), 231-235.
9. Melikyzievich, S. I., Turdalievich, M. I., Shukurovich, M. S., & Mansurovich, Z. M. (2022). THE METHOD OF REFERENCE TESTS FOR THE DIAGNOSIS OF DIGITAL DEVICES. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(7).
10. Siddiqov, I. M., & Igamberdiyev, U. R. (2021). PEDAGOGIKA OLIYGOHLARIDA TALABALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI SHAKILLANTIRISHDA MUAMMOLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(11), 1146-1163.
11. Siddikov, I. M. About Testing Digital Devices by Reference Tests. *JournalNX*, 7(06), 315-317.
12. Akbarov, U. Y., Rafiqov, F. Q., & Akbarov, S. (2022). MAPLE PROGRAM TO THE SOLUTION OF EQUATIONS REPRESENTING PROBLEMS OF HEAT DISPOSITION. *Open Access Repository*, 8(12), 230-240.
13. Rahmatullaev, M., Rafikov, F. K., & Azamov, S. K. (2021). Про конструктивні описи мір Гіббса для моделі Поттса на дереві Келі. *Ukrains'kyi Matematychnyi Zhurnal*, 73(7), 938-950.
14. Rahmatullaev, M. M., Rafikov, F. K., & Azamov, S. (2021). On the Constructive Description of Gibbs Measures for the Potts Model on a Cayley Tree. *Ukrainian Mathematical Journal*, 73(7).